

Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60)

Riksteatern har getts tillfälle att yttra sig över ovan rubricerade delbetänkande. Riksteatern redovisar nedan sina synpunkter på det förslag som berör den egna verksamheten, nämligen att ge Riksteatern "ett uttalat uppdrag att också främja de nationella minoritetsspråken genom att integrera ett nationellt minoritetsperspektiv i sin verksamhet" (kapitel 11.4.4). Riksteatern tar ställning till övriga bedömningar som läggs fram i betänkandet endast i den utsträckning dessa har relevans för ovan nämnda förslag.

Sammanfattning

Riksteatern noterar att utredningen har haft en relativt kort tid på sig för att möta de höga ambitionerna i direktiven. Riksteatern beklagar att utredningen inte haft utrymme att kontakta Riksteatern för att ta reda på hur verksamheten är uppbyggd, vilka utmaningar den möter och vilka faktorer som påverkar styrningen av verksamheten.

Mot bakgrund av detta ställer sig Riksteatern frågande till hur utredningen motiverar sitt förslag om att ge Riksteatern "ett uttalat uppdrag" i relation till minoritetspolitiken. Förslaget verkar inte skilja på producerande och arrangerade verksamhet. Inte heller skiljer utredningen på produktioner på de nationella minoritetsspråken och produktioner som har effekten att synliggöra de nationella minoriteterna, deras historia av utsatthet och framtida utmaningar, utan att produceras på de nationella minoritetsspråken. Förslaget tar inte heller i beaktande att Riksteatern arbetar med turnerade scenkonst.

Riksteatern saknar en konsekvensanalys av förslaget och anser att förslaget innebär en dubbelreglering eller möjligen en omotiverad detaljreglering.

Inledning

Riksteatern välkomnar utredningens ansats att uppmärksamma såväl scenkonstens som Riksteaterns roll i relation till minoritetspolitiken. Detta inte minst då Riksteatern har en lång historia av satsningar för och med de nationella minoriteterna. Som exempel kan nämnas samarbetet med Giron Sámi Teáhter och Riksteaterns arbete med finsk teatertradition som började redan på 1980-talet. Riksteatern avser att fortsätta utveckla detta arbete även framöver.

Riksteatern noterar att utredningen haft en alltför kort tid på sig för att möta de höga ambitionerna i direktiven. Det är beklagligt att utredningen inte haft någon kontakt med Riksteatern och det förblir oklart vilket underlag om Riksteaterns verksamhet som utredningen haft till sitt förfogande. En detaljreglering bör förhålla sig till hur verksamheten är uppbyggd, vilka utmaningar den möter och vilka faktorer som påverkar verksamhetsstyrningen. Riksteatern anser att utredningens förslag varken är välmotiverat eller grundligt utrett och avstyrker därför förslaget i den del som berör Riksteatern.

Produktionsledet eller arrangörsledet?

Riksteatern är en ideell förening med tre olika verksamheter. Den nationella verksamheten är huvudsakligen en producerande verksamhet, den regionala verksamheten har i första hand en främjande roll medan de lokala 230 riksteaterföreningarna huvudsakligen är arrangerande. Riksteaterföreningarna köper endast en del av sitt utbud från moderorganisationen, på vissa orter kan endast en bråkdel av en given riksteaterförenings utbud vara producerad av Riksteaterns nationella verksamhet. Produktioner styrs av ett nationellt perspektiv medan arrangörsledet styrs av de lokala och regionala förutsättningarna.

I genomsnitt utgör Riksteaterns produktioner ca 30 % av utbudet hos riksteaterföreningarna. Samtidigt står Riksteaterns produktioner för en proportionerligt större andel av publiken jämfört med övriga arrangemang som köps in av riksteaterföreningarna. Systemet är komplicerat men flexibelt och kan något förenklat beskrivas på följande sätt: den nationella verksamheten producerar det som ska möta den övergripande nationella målsättningen om en kvalitativ scenkonst "för alla överallt" som det står i Riksteaterns stadgar. Den lokala verksamheten arrangerar det som möter de lokala förutsättningarna.

En detaljreglering bör därför nödvändigtvis skilja på den producerande och den arrangerande verksamheten. Utredningen verkar inte förhålla sig till denna distinktion i sitt förslag. Det är i detta avseende oklart hur utredningens förslag om ett uppdrag till Riksteatern om att "främja de nationella minoritetsspråken genom att integrera ett nationellt minoritetsperspektiv" ska tolkas. Är det fler produktioner på minoritetsspråk som efterfrågas eller är det frågan om fler produktioner med mer uttalad gestaltning av de nationella minoriteternas historia av förtryck, nuvarande utmaningar och framtida ambitioner? Det är två olika typer av åtaganden som berör den producerande och den arrangerande delen av Riksteaterns verksamhet i olika utsträckning. Detta är viktigt inte minst med tanke på att Riksteatern nationellt är en turnerande teater – förutsättningarna att turnera en given produktion i hela landet är en av de centrala faktorerna i repertoarbetet.

I avsaknad av en konsekvensanalys i utredningen är det svårt att bedöma såväl verksamhetsmässiga som budgetära effekter av den föreslagna detaljregleringen.

Reglering: form eller effekt?

Utredningen redogör i kapitel 11.4.4 för ett antal kulturinstitutioner som haft ett formellt uppdrag med koppling till den nationella minoritetspolitiken. Utredningen gör ingen ansats till bedömning av huruvida sådan uttalad detaljreglering haft någon effekt.

En av utredningens övergripande slutsatser är att "minoritetspolitiken misslyckats nästan helt, vad gäller förverkligandet av de grundläggande rättigheterna" trots allt fler förvaltningsområden. Utredningen indikerar därmed att det inte lär finnas något orsakssamband mellan ett uttalat uppdrag eller reglering och en efterfrågad effekt. I avsaknad av en närmare analys av "misslyckandet" i termer av särskilda uppdrag - vad gäller såväl dess form som dess omfattning – är det oklart på vilket sätt en detaljreglering skulle bidra till att förbättra Riksteaterns redan pågående arbete vad gäller de nationella minoriteterna.

Även i detta avseende är det olyckligt att inte skilja på produktionsledet och arrangörsledet. Kultursamverkansmodellen är av stor betydelse för riksteaterföreningarnas verksamhet. Utredningen nämner modellen men gör ingen ansats att analysera dess effekt på minoritetspolitiken. Riksteatern anser att frågan borde ha uppmärksamats av utredningen på ett mer förtjänstfullt sätt. En bedömning av hur minoritetspolitikens ambitioner skulle kunna integreras i kultursamverkansmodellen på ett effektivt sätt kan rimligen antas bidra till att hela scenkonstområdet, inklusive Riksteaterns lokala och regionala verksamhet, kan ta ett större gemensamt ansvar i denna fråga. Enligt Riksteaterns mening är detta av särskild vikt då det lär finnas regionala skillnader i termer av såväl behov som möjligheter och som på ett effektivt sätt kan mötas genom kultursamverkans-modellen. Visserligen är Riksteatern en av de viktigaste institutionerna inom scenkonsten, men att föreslå ett uttalat uppdrag för en enda institution är inte ändamålsenligt mot bakgrund av utredningens resonemang om scenkonstens betydelse.

En minoritetskultur?

Utredningen motiverar förslaget vad gäller Riksteatern med argumentet att scenkonsten är av särskild vikt för "den nationella minoritetskulturen" då denna enligt utredningen "i stor utsträckning bygger på muntlig tradition". Riksteatern noterar att det i utredningen saknas utförligare resonemang i detta avseende och finner dessa formuleringar särskilt problematiska.

Var och en av de fem nationella minoriteterna har en egen historia och egna kulturtraditioner och kan därför sägas ha olika behov ur ett rättighetsperspektiv. Att klumpa ihop fem minoriteter under beteckningen "minoritetskultur" är – om inte annat - inte ändamålsenligt.

Det är sannolikt att resonemanget om en muntlig tradition stämmer för vissa av de fem nationella minoritetsspråken, men sannolikt inte för alla. Vissa av språken talas av allt färre och här behövs i första hand åtgärder för att revitalisera språket, vilket inte kan sägas om alla fem minoritetsspråk. Den muntliga traditionen är inte sällan en konsekvens av att den svenska staten under en lång tid förbjudit dessa språk och aktivt motarbetat användningen av dessa. Även i detta avseende krävs det i första hand kompensatoriska åtgärder för att återuppliva språket. Att investera i den muntliga tradition som finns är inte fel i sig – det kan bidra till att utveckla den uttrycksformen, men att utan vidare problematisering av denna muntliga tradition, dvs. utan att ta i beaktande att den uppstod som konsekvens av att utsatta minoriteter inte haft några andra alternativ, är problematiskt.

Det bör även påpekas att det inte förekommer någon direkt korrelation mellan de fem nationella minoriteterna och de fem nationella minoritetsspråken. Finska romer, för att ta ett exempel, har finska som modersmål och inte Romani Chib. Det är i detta avseende beklagligt att utredningen inte analyserat behoven av produktioner på minoritetsspråk i relation till olika nationella minoritetsspråk och olika nationella minoriteter. Att klumpa ihop fem nationella minoritetsspråk och fem nationella minoriteter under begreppet "minoritetskultur" är inte ändamålsenligt.

Statens riktlinjer och Riksteaterns strategiska arbete

Riktlinjerna för statens bidrag till Riksteatern innehåller ett antal särskilda uppdrag. Bland annat har Riksteatern uppdraget att vara "ett expertstöd för hela scenkonstområdet och främja kunskap, kompetensutveckling och samverkan mellan lokala, regionala och nationella scenkonstaktörer". Bidraget är också villkorat med kravet på att Riksteatern i sin verksamhet "integrerar ett jämställdhets-, tillgänglighets-, barn- och mångfaldsperspektiv samt ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete".

Det pågår i detta avseende ett omfattande arbete på Riksteatern dels för att utveckla den egna verksamheten och dels för att vara expertstöd för hela scenkonstområdet i syfte att leva upp till statens höga förväntningar. Som ett led i detta arbete antog Riksteaterns styrelse 2016 en strategi för jämlikhet och mångfald som i första hand syftar till att strukturera det långsiktiga interna arbetet med att vara "en nationalscen för alla överallt". Strategidokumentet utgår från en bred definition av begreppet "mångfald" som därmed omfattar bland annat såväl de fem nationella minoriteterna som de invaderade minoriteterna. Strategin bygger på rättsliga åtaganden såsom FN-konventioner, EU-direktiv och svensk nationell lagstiftning. Både språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ingår i den långa listan av rättsliga åtaganden för verksamheten.

Strategin är ett verktyg för att finna den svåra balansen mellan att vara en producerande och turnerande teater och att leva upp till ambitionen om "en nationalscen för alla". Att göra mer för viss typ av publik innebär nödvändigtvis att minska produktioner för annan typ av publik. Även i detta avseende bör balansen ta hänsyn till distinktionen mellan att producera och att arrangera, men också möjligheten att turnera, eftersom "smala" föreställningar är svåra att turnera. Också i detta sammanhang är frågan om en produktion ska vara på ett visst språk eller behandla en viss samhällstematik avgörande. Hit hör även utmaningen att balansera mellan olika delar av landet.

Som ett exempel kan nämnas produktionen *Dagbrott* som kan beskrivas som multitematiskt – den handlar tillsynsvis om miljöfrågor men berör även frågor om aktivism, engagemang och det samiska folkets utsatthet i dagens Sverige. Tack vare ansatsen är det en produktion som är möjlig att turnera i hela landet. Den detaljreglering som utredningen föreslår motverkar enligt Riksteaterns mening möjligheten att göra den typen av avvägningar som har möjliggjort exempelvis produktionen *Dagbrott*.

Riksteatern arbetar redan med frågor som berör de nationella minoriteterna, säkerligen kan detta arbete förbättras. Mot bakgrund av ovan är det svårt att se vad utredningens förslag är tänkt att tillföra. Förslaget framstår sammanfattningsvis enligt Riksteaterns mening som en dubbelreglering eller möjligen som en omotiverad detaljreglering.

Norsborg, 2017-10-04

Berit Högman
Styrelseordförande Riksteatern

Magnus Aspegren
Vd Riksteatern